

ONLINE PUBLICERINGSSERVICE EFTERSPØRGES BLANDT TIDSSKRIFTERNE

Statsbiblioteket er et af de danske forskningsbiblioteker, der som service tilbyder videnskabelige tidsskrifter en online-plattform, som de kan publicere fra. Servicen er en succes. Listen over tidsskrifter, der udgives via Statsbibliotekets elektroniske platform bliver længere og længere – en af de åbenlyse fordele er, at det er en prisvenlig publiceringsløsning.

AF JESPER BOSERUP THESTRUP, JBT@STATSBIBLIOTEKET.DK, STATSBIBLIOTEKET, OG NIELS ERIK FREDERIKSEN, NEF@STATSBIBLIOTEKET.DK, STATSBIBLIOTEKET

Flere og flere videnskabelige tidsskrifter verden over vælger at udkomme elektronisk for at blive synliggjort og dermed klare sig bedre i konkurrencen om læsernes gunst. Hvis de danske videnskabelige tidsskrifter skal kunne gøre det samme, er det vigtigt at skabe nogle forudsætninger for tidsskrifterne, så udfordringer som økonomi ikke spærrer vejen for, at de publiceres online.

Den handske har Statsbiblioteket samlet op. Siden 2008 har biblioteket drevet en såkaldt Open Journal Systems-server (OJS-server), der giver tidsskrifter med relationer til Aarhus Universitet og det kulturministerielle område en onlineplatform, som de kan publicere fra (ojs.statsbiblioteket.dk). Serveren er med sine 25 tidsskrifter den største af de seks danske OJS-servere, som vi kender til. Tilsammen giver de seks danske OJS-servere adgang til 40 tidsskrifter.

Vi vil i det følgende beskrive nogle af de erfaringer, vi har høstet i forbindelse med driften af serveren. Vi håber dermed, at artiklen inspirerer andre til at tilbyde samme service og bidrage til at sikre danske videnskabelige tidsskrifters fortsatte eksistens.

OJS-serverens vej til Statsbiblioteket

Statsbibliotekets OJS-server blev etableret i 2007. Projektet, der blev støttet af Aarhus Universitets Publiceringsfond, valgte OJS-softwaren på baggrund af et DEFF-projekt, der havde testet forskellige online publiceringssystemer. Statsbiblioteket kontaktede en række tidsskriftsredaktioner og tilbød dem at få deres tidsskrifter udgivet elektronisk. Flere redaktioner var interesserede og deltog efterfølgende i en workshop, hvor tidsskrifterne blev sat op med egen brugergrænseflade. Serveren og de etablerede tidsskrifter blev offentligt tilgængelige i 2008.

I løbet af 2009 fik OJS-serveren en dansk brugergrænseflade. Bibliotekar Kurt Mathiesen – dengang CBS – stod for oversættelsen, mens lektor

Jens Bruun Kofoed, der driver en server med teologiske tidsskrifter, senere supplerede oversættelsen. Frem til 2010 havde Statsbibliotekets OJS-server projektstatus, men tjenesten var nu blevet så efterspurgt, at den overgik til almindelig drift.

I 2011 blev den seneste version af OJS installeret. Denne version havde så mange nye funktioner, at det var nødvendigt at nyoversætte store dele af grænsefladen. Dette fik Statsbiblioteket gennemført med støtte fra Aarhus Universitets Publiceringsfond.

Vækst i antal af tidsskrifter – og downloads

Antallet af artikler og tidsskrifter, der er tilgængelige online, er vokset stødt. Alle de følgende tal er fra januar 2012. I 2008 var fem tidsskrifter online, i 2011 var det tal steget til 25 tidsskrifter. Otte af dem er ”født” på serveren, dvs. deres første nummer udkom her. Tre af tidsskrifterne mangler endnu at publicere deres første nummer, men har et såkaldt ”Call for papers” indsat på tidsskriftets startside.

Antallet af artikler er gået fra 1.177 i 2008 til 4.193 i 2011, og noget tyder på, at de enkelte artikler bliver læst i stigende omfang. I 2008 var der således 15.203 downloads af artikler, mens det tilsvarende tal i 2011 var 206.425.

Samlet set er Statsbibliotekets OJS-server en af Nordens største. I Norden udgives der omkring 130 tidsskrifter fordelt på 26 OJS-servere. En rimelig komplet liste over disse tidsskrifter findes på Nordic Open Access Publishing's (NOAP) hjemmeside. Set i forhold til antallet af videnskabelige tidsskrifter i Danmark, der i 2007 blev opgjort til at være 623, omfatter de danske OJS-servere stadig kun en mindre del, men den hurtige vækst viser, at denne type service er efterspurgt.

Hvad angår Statsbiblioteket og væksten i antallet af tidsskrifter på serveren, er det værd at bemærke, at biblioteket ikke har ført en egentlig kampagne for at få nye tidsskrifter i folden siden 2007.

Det betyder, at tidsskriftsredaktionerne selv spotter muligheden og derefter henvender sig på eget initiativ til Statsbiblioteket for at blive føjet til porteføljen af tidsskrifter på OJS-serveren.

Synliggør de videnskabelige tidsskrifter via online publicering

Generelt opfylder tidsskrifterne de krav, man vil stille til et videnskabeligt tidsskrift baseret på dobbelt blind review. Eneste undtagelse er Statsbibliotekets eget tidsskrift "OJS på dansk", der bedst kan beskrives som et servicetidsskrift for vores OJS-brugere. Tidsskrifterne dækker de humanistiske og samfundsfaglige områder – pt. dækker kun tre tidsskrifter andre fagområder.

Det er svært at skulle tildele de enkelte tidsskrifter en kvalitetsbetegnelse, men ifølge Den Bibliometriske Forskningsindikator (BFI) 2011 blev 17 af de 25 tidsskrifter på OJS-serveren kategoriseret som enten niveau 2- eller niveau 1-tidsskrifter. Af de resterende otte tidsskrifter kunne de fem ikke tildeles et niveau, da de på udvælgelsestidspunktet var helt nye. OJS-servicen har således opfyldt et af sine vigtigste mål, som er at bidrage til synliggørelse af de videnskabelige tidsskrifter via online publicering.

Tidsskrifterne og Open Access

Tidsskrifterne består af en blanding af nye og ældre tidsskrifter. "Kulturstudier" er en fortsættelse af "Fortid og Nutid" og derfor serverens ældste tidsskrift – første nummer udkom i 1914. Ni tidsskrifter er fra før 2000. Syv er opstået fra 2000 til 2009. Endelig er ni etableret mellem 2010 og 2011. De ældst tilgængelige artikler er fra 1981.

18 af tidsskrifterne giver som udgangspunkt direkte Open Access (OA) til artiklerne. De resterende syv kræver en form for abonnement eller medlemskab af faglig organisation for at give adgang til de nyeste artikler. Seks af disse tidsskrifter har en embargo på et år.

Det er ikke reelt muligt at afgøre om OA påvirker mængden af downloads. Eksempelvis tilbyder det mest læste tidsskrift direkte OA, hvilket det næstmest læste ikke gør. Dette er ikke noget, Statsbiblioteket har nogen eksplicit holdning til. Tidsskrifterne kan selv afgøre, om de vil tilbyde OA. Tidsskrifterne tilbyder i mindre grad ekstra services som print-on-demand eller henviser til egen hjemmeside.

Statsbibliotekets service i forhold til de enkelte tidsskrifter

Statsbibliotekets service er løbende blevet udviklet fra projektfasens start og frem til i dag. I dag tilbyder Statsbiblioteket hver enkelt redaktion gratis kurser i forbindelse med deres tidsskrifts etablering på OJS-serveren. Typisk er der tale om et introducerende møde efterfulgt af to kurser.

På kurserne bliver redaktionerne først vejledt i opsætningen af tidsskriftets brugergrænseflade, og på et efterfølgende kursus får de en gennemgang af programmets workflow. Når tidsskriftet er sat op, kan redaktionerne gratis kontakte Statsbiblioteket for at få yderligere hjælp. En del af hjælpen leveres via "OJS på Dansk", hvor brugerne har adgang til vejledninger og gode råd. Statsbiblioteket hjælper til i forbindelse med ISSN-numre, copyright, licensaftaler og BFI'en.

I forhold til udviklingen af OJS-softwaren deltager Statsbiblioteket aktivt i udviklingen ved dels at indsende forslag

til forbedringer, dels ved at indrapportere fejl til udbyderen Public Knowledge Project (PKP) og ved eksempelvis at oversætte den engelske brugergrænseflade.

Desuden sikrer Statsbiblioteket, at de forskellige tidsskrifter bliver optaget og registeret korrekt i diverse indeks, kataloger og portaler. Generelt kommer tidsskrifterne på PKP's og NOAP's lister over OJS-tidsskrifter. Statsbiblioteket sikrer, at tidsskrifterne er registreret korrekt i Ulrichs. Tidsskrifterne bliver desuden søgbare på artikelniveau i Statsbibliotekets Search og for OA-tidsskrifternes vedkommende også i Directory of Open Access Journals (DOAJ). Alle tidsskrifter er søgbare i Google Scholar.

Et praksisvue over OJS

I praksis er OJS et internetbaseret program, der i store træk muliggør tre forskellige former for opbygning af den redaktionelle arbejdsproces:

1. Den store redaktion, hvor de redaktionelle roller er fordelt på mange personer, og hvor hele workflow'et sker via OJS-serveren.

De redaktionelle funktioner kan fordeles på følgende roller:

- Tidsskriftschef
- Redaktør
- Sektionsredaktør
- Manuskriptredaktør
- Layoutredaktør
- Korrekturlæser
- Abonnementschef, såfremt tidsskriftet ikke er Open Access
- Bedømmer
- Forfatter

Den redaktionelle proces indledes med, at forfatteren uploader sit manuskript via OJS-programmet. Derefter modtager redaktøren besked og sender manuskriptet videre til en udvalgt sektionsredaktør. Sektionsredaktøren vælger derefter en bedømmer og forestår den efterfølgende kommunikation mellem bedømmer og forfatter.

Når de er nået til en afgørelse om manuskriptets videre skæbne, kan sektionsredaktøren evt. kræve yderligere tilretninger, inden han



Flere og flere videnskabelige tidsskrifter supplerer den fysiske udgave med en elektronisk.

vælger at acceptere manuskriptet og sender det videre til manuskriptredaktøren. Denne fortsætter kommunikationen med forfatteren, hvilket munder ud i, at manuskriptet sendes videre til layoutredaktøren, der sørger for den ønskede formatering (typisk fra Word til PDF). Endelig foretages en afsluttende korrekturlæsning inden sektioneredaktøren placerer manuskriptet i det ønskede tidsskriftsnummer. Manuskriptet kan nu gøres tilgængeligt online.

2. Den mindre redaktion, hvor rollerne varetages af én eller få personer, men hvor redaktionen anvender alle OJS-softwarens muligheder. Her varetager én eller få redaktører flere roller. F.eks. vælger man at have en redaktør og en sektioneredaktør, hvor sidstnævnte også varetager rollerne som manuskript- og layoutredaktør samt korrekturlæser. Dertil kommer et varierende antal bedømmere. Workflow'et følger det ovenfor beskrevne.
3. De redaktioner, der blot ønsker at bruge OJS til at få lagt tidsskriftets artikler online, og hvor hele den redaktionelle kommunikation foregår ad andre kanaler. Her vælger redaktionen at kommunikere via almindelig e-mailkorrespondance, uafhængigt af OJS-serveren. I dette tilfælde har man blot brug for at sende det færdigbehandlede manuskript direkte til elektronisk publicering.

I Statsbibliotekets opsætning varierer det, hvordan redaktionerne bruger OJS-programmets muligheder i forbindelse med det redaktionelle arbejde. Redaktionerne deler sig i to grupper. Den ene gruppe bruger OJS fuldt ud, men med store variationer i redaktionernes opbygning. Det er den største gruppe, og den inkluderer 14 tidsskrifter.

Den anden gruppe redigerer og klargør artiklerne uden for OJS-programmet og anvender kun OJS til publiceringen. Denne gruppe består af fire tidsskrifter. Det er i øjeblikket ikke muligt at gøre status for fem af tidsskrifterne, da redaktionerne er så nye, at deres endelige brug af OJS først vil blive afklaret, efterhånden som de opbygger erfaringer med OJS-systemet. Valget af et system, der tilgodeser forskellige redaktionelle processer, har derfor vist sig hensigtsmæssig.

OJS-serveren er en succes

Der udgives stadigt flere tidsskrifter, og artiklerne læses. Samtidigt viser redaktionernes brug af programmets muligheder for at understøtte den redaktionelle proces, at det ikke er nok at tilbyde tidsskrifterne alene at offentliggøre artikler. Valget af OJS softwaren har dermed vist sig berettiget. Der er behov for en sådan service blandt forskningsbibliotekernes brugere.

Statsbibliotekets erfaringer viser desuden, at der er brug for en service, der ligger udover den rene tekniske drift af en onlinetjeneste. Der er behov for kurser, og personalet skal kunne besvare spørgsmål om alt fra brug af softwaren til copyright og indeksering. Endeligt skal der løbende udvikles online kursusmateriale, der viser brugerne de mest almindelige funktioner. Statsbiblioteket er ikke færdig med at udvikle servicen. Eksempelvis findes der ikke en model for anvendelsen af DOI, og der mangler stadig at blive eksporteret data til bibliotek.dk, Summon og lignende – men det kommer. ●